

Creative Commons Attribution 4.0 International

**ІСТОРИК І ТЕОРЕТИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ:
ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ СТЕПАНА ЗЛУПКА
(15.07.1931 – 15.11.2021)**

Поступу української економічної думки на зламі ХХ–ХХІ ст. сприяла наукова творчість і непересічний талант вченого та педагога Степана Миколайовича Злупка – доктора економічних наук, професора, академіка Академії економічних наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, у минулому – завідувача кафедри економіки України імені Михайла Туган-Барановського (1993–2006) Львівського національного університету імені Івана Франка, головного наукового співробітника Інституту регіональних досліджень НАН України.

15 липня 2021 р. виповнюється 90 років від дня народження представника когорти видатних дослідників економічної історії та історії економічної думки України, основоположника такого нового наукового напрямку, як екогенологія, вченого та патріота – Степана Миколайовича Злупка. Життєве та наукове сходження невтормного дослідника економічної української розпочалося 15 липня 1931 р. у с. Дорожів Дрогобицького району Львівської області, у працюючій селянській родині. У 1949–1951 рр. С.М. Злупко навчався на історичному факультеті Дрогобицького учительського інституту, а з вересня 1951 р. – на історичному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка, який у 1956 р. закінчив з відзнакою. Під час університетських студій Степан Миколайович зарекомендував себе як здібна і талановита особистість, отримав різнобічні знання, навчився творчо та наполегливо працювати самостійно, що дало імпульс на все подальше наукове життя. Майбутній науковець працював на посаді старшого лаборанта кафедри політичної економії Львівського державного університету імені Івана Франка, у 1958 р. вступив до аспірантури, де керівником його дисертаційного дослідження “Аграрні програми політичних партій Галичини (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)” був завідувач відділу економіки Інституту суспільних наук АН УРСР М.П. Герасименко.

У грудні 1960 р. Степан Миколайович достроково захистив кандидатську дисертацію на Вченій раді Київського інституту народного господарства та розпочав свою викладацьку діяльність у стінах Львівського державного університету імені Івана Франка на посаді доцента кафедри політичної економії. Того ж року вийшла з друку й перша монографія молодого вченого “Ідейна боротьба навколо аграрно-селянського питання в Галичині (кінець ХІХ – початок ХХ століття)”. Успішна педагогічна робота та чималий вже на той час науковий доробок стали підставою для зарахування його у 1964 р. до докторантури. Проте в травні 1965 р. С.М. Злупка звітти відкликано через патріотичні погляди, яких він не приховував, відображав у публікаціях та виступах на конференціях. Втрата місця в докторантурі не стала перешкодою до подальших нау-

кових пошуків і в 1966 р. він подав до захисту докторську дисертацію “Економічна думка Галичини в другій половині XIX ст.”, якої через наявний тоді політичний режим йому, на жаль, захистити не вдалося. Незламність наукових поглядів і патріотичні почування були винагороджені у 1969 р. виходом з друку другої монографії вченого “Економічна думка на Україні. Нариси історії розвитку економічної думки на західно-українських землях у другій половині XIX століття”.

У жовтні 1971 р. за звинуваченням у націоналізмі Степана Миколайовича було усунуто від викладацької роботи, а в січні 1972 р. – звільнено з університету. Час вимушеного безробіття та неможливості реалізувати себе був чи не найтяжчим у житті опального вченого, оскільки навколо його постаті штучно створено науковий вакуум. Лише у квітні 1972 р. С.М. Злупко зміг влаштуватись на посаду інженера до Львівського відділення Ради з вивчення продуктивних сил УРСР АН УРСР, у 1974 р. став молодшим науковим співробітником, у 1975 р. – обраний за конкурсом на посаду старшого наукового співробітника. Тим самим було створено науковий майданчик для повернення до активної наукової діяльності. Значна роль у розкритті дослідницького таланту Степана Миколайовича належить М.І. Долішньому, який як керівник Львівського відділення інституту економіки АН УРСР сприяв його роботі на науковій ниві.

Цілеспрямованість, наполегливість і незламність духу С.М. Злупка створили підґрунтя для написання ще однієї докторської дисертації “Зайнятість населення та її регіональні особливості (методологія, методи, організація)”, яку він захистив у 1989 р. У цьому ж році він став членом Наукової ради з проблем демографії і трудових ресурсів Академії наук СРСР. Нові віяння та люди сприяли тому, що у 1990 р. вченого-патріота після багаторічної опали запросили викладати до Львівського державного університету імені Івана Франка; спочатку на кафедрі економічного та соціального планування, а згодом – економічної теорії. У 1991 р. С.М. Злупко здобув звання професора, як підтвердження свого таланту, людяності та здатності протистояти обмеженості середовища. До Степана Миколайовича прийшло й міжнародне визнання – у 1992 р. його обрано професором Українського вільного університету (Мюнхен, Німеччина) і запрошено читати лекції за кордон. У квітні 1993 р. за його ініціативою в університеті створено кафедру економіки України, завідувачем якої він був до кінця свого життя. Організаційно-педагогічне нуртування С.М. Злупка на кафедрі економіки України заклало підвалини для формування нової генерації наукової еліти, як у стінах Львівського державного університету імені Івана Франка, так і за його межами, та підготовки економістів-державотворців. Підґрунтям цього стала парадигма економічної україніки, розробником якої був Степан Миколайович і яка передбачала об'єднання вивчення економічної історії України, історії української економічної думки та національної економіки як джерел пізнання та основи засвоєння національних економічних цінностей. Також у незалежній Україні було відкрито і нові горизонти для науково-педагогічної діяльності вченого – читання лекцій у Дрогобицькому педагогічному інституті імені Івана Франка, у Луцькому педагогічному інституті імені Лесі Українки, у Рівненському педагогічному інституті, робота кілька років поспіль професором Національного університету “Києво-Могилянська академія”.

Палітра наукових інтересів Степана Миколайовича була досить широкою: теоретичні основи економіки; економічна історія та історія економічної думки; економіка України; застосування системно-кібернетичних методів у вивченні людського потенціалу, зайнятості та ринку праці; економічна освіта й культура; регіоніка. Потужним внеском С.М. Злупка в науку стала ідея “генетичного коду”, на підставі якої створено системну історію української економічної думки від найдавніших часів до сучасності з належною характеристикою головних етапів, напрямів і наукових шкіл, найвидатніших її представників. Новаторський підхід до висвітлення економічної історії України виявився у запропонованій авторській періодизації економічного розвитку на українських землях, в основу якої покладено фундаментальні наукові принципи, що стосуються закономірностей та еволюції господарських форм, соборності українських територій і української культури. Головною ідеєю концепції вивчення та викладання історії економічної думки України, запропонованої Степаном Миколайовичем, є поступове нарощування господарської культури, генетична природа та спадкоємність економічного розвитку, ідей, доктрин і теорій, нові якісні форми яких зумовлені попереднім досвідом.

У такому консервативному напрямі економічної науки, як економічна історія, вчений подав виклад матеріалу на таких джерелах, у такій періодизації, з такими оцінками, яких ніхто до цього не робив. Логіка дослідження С.М. Злупка передбачала використання системного підходу, адже історія економічної думки завжди розглядалася ним і як складова культури народу, його інтелектуальної історії, і як відображення та основа подальшого господарського поступу. Новаторством вченого є також і те, що він вперше органічно поєднав національну та світову економічну думку на всіх етапах її історії, що забезпечило належне поцінування внеску представників української економічної думки та єдність поступу економічної науки в усій багатогранності її напрямів і шкіл. Положення про те, що економічну теорію розвивали економісти усього світу і багатьох поколінь, набуває особливого значення сьогодні, коли, реформуючи національну економіку, похашливо запозичаємо окремі доктрини, теоретичні конструкції і практичні моделі, сформовані західною економічною думкою, і опиняємося у своєрідних ментально-інституційних пастках. С.М. Злупко в історії української науки і культури мав особливу місію – повернення із забуття видатних імен, звільнення їх від намулу фальшування та облудних звинувачень, сміливо доводив право на існування української економічної думки як особливого феномену світової інтелектуальної історії та сучасної економічної науки. Серед плеяди українських вчених-економістів і мислителів, які є предметом гордості нації та держави, варто згадати В. Барвінського, Д. Журавського, О. Миклашевського, В. Навроцького, С. Подолинського, Т. Рильського, О. Русова, П. Чомпу, Й. Шимоновича, Ф. Щербину, М. Яснопольського та інших.

У науковій концепції національної економіки С.М. Злупка відображено необхідність її створення та подальшої розбудови на підставі об'єднання зусиль багатьох індивідів навколо національної ідеї. Оскільки ані факт проголошення суверенітету, ані визнання міжнародною спільнотою, ані утвердження символіки та інших зовнішніх атрибутів державності ще не забезпечують формування цілісного економічного комп-

лексу, підпорядкованого реалізації національних інтересів і пріоритетів. На 30-му році незалежності, коли Україна опинилася сам на сам з такими геополітичними викликами, як анексія Автономної Республіки Крим і тимчасова окупація окремих територій Донецької та Луганської областей, цей світоглядний підхід не лише не втратив своєї актуальності, але й набув нового звучання.

Протягом багатьох років, займаючись дослідженнями у галузі регіонального розвитку, С.М. Злупко розробив концепцію регіонології як особливого наукового напрямку, який вивчає регіональні суспільно-економічні системи у їхньому розвитку, міжрегіональній взаємодії з національною та глобальною економіками й глибокому розумінні національних історико-культурних і соціально-політичних особливостей територіальної економіки. Наукова концепція регіонології також стала істотною складовою авторської моделі економічного націознавства. Степан Миколайович не раз наголошував, що регіональний розвиток і державна регуляторна політика, спрямована на управління ним, повинні підпорядковуватися загальнонаціональним пріоритетам і водночас забезпечувати оптимальні умови для розкриття та реалізації соціально-економічного потенціалу окремих територій.

Прогресивні ідеї вченого у царині економічного націознавства співзвучні і для нинішнього етапу утвердження України як незалежної та демократичної держави, оскільки еволюційно-генетичний принцип має фундаментальне значення внаслідок того, що вітчизняні регіони тривалий час розвивалися в складі чужих державних утворень з усіма наслідками, що з цього випливають. У контексті моделювання розвитку національної економіки та регіональних суспільно-економічних систем професор С.М. Злупко особливого значення надавав економічній системології внаслідок того, що жодні моделі та концепції, які склалися на ґрунті відмінних економічних і соціальних відносин, іншої культури, не зможуть замінити вивчення національної дійсності та дослідження закономірностей її розвитку як цілісної, історично детермінованої системи.

Степан Миколайович є також фундатором екогенології – наукового напрямку, що досліджує проблему органічного розвитку людини та довкілля. Науковим пошукам Степана Миколайовича була притаманна безмежна любов до рідної землі, як основа для єднання нації та розбудови громадянського суспільства, що базується на засадах демократії, справедливості й добробуту для всіх.

Найбільш повне представлення авторської моделі історико-економічного процесу і поступу національної економіки відображено у працях і навчальних посібниках професора С.М. Злупка, які широко відомі в Україні та далеко за її межами. З під його пера вийшло понад 1600 наукових і науково-популярних праць, навчальних посібників і підручників, опублікованих у Німеччині, Великій Британії, Канаді, США та багатьох інших країнах світу. Серед монографій потрібно відзначити такі: “Іван Франко – економіст” (Львів, 1992 р.), “Михайло Туган-Барановський: (Український економіст світової слави)” (Львів, 1993 р.), “Економічна думка України: від давнини до сучасності” (Львів, 2000 р.), “Основи історії економічної теорії” (Львів, 2001 р.), “Основи екогенології” (Львів, 2003 р.), “Історія економічної теорії” (Київ, 2005 р.), “Іван Франко та економічна думка світу” (Київ, 2006 р.), “Перехідна економіка: сучасна Україна”

(Київ, 2006 р.), “Економічна історія України” (Київ, 2006 р.), “Українська економічна думка: хрестоматія” (Київ, 2006 р.) тощо. У своїх багаторічних наукових дослідженнях відомий науковець постійно акцентував увагу на необхідності пізнання, освоєння та використання економічних культурних цінностей свого народу для підготовки економістів-державотворців, вивченні економічних і соціальних процесів у нашій країні у сув’язі минулого, теперішнього та майбутнього.

Дослідницьку працю С.М. Злупко плідно поєднував з підготовкою наукових кадрів, науково-організаційною та науково-громадською діяльністю. Під його науковим керівництвом підготовлено 5 докторів і понад 20 кандидатів економічних наук. Він був заступником голови спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук на економічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка, членом спеціалізованої ради із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук Інституту регіональних досліджень НАН України, керівником наукового семінару при кафедрі економіки України з проблем національної економіки, членом управи Міжнародної асоціації українських економістів, дійсним членом і головою економічної комісії Наукового товариства імені Шевченка, членом редакційної колегії науково-практичного журналу “Регіональна економіка”.

Учений брав активну участь у житті університету та міста Львова. С.М. Злупко очолював Національну спілку наукових і педагогічних працівників Львівщини, брав участь у конкурсі “Програма реконструкції гуманітарної освіти в Україні”, де п’ять його підручників одержали гранти Міжнародного фонду “Відродження”. У 1997 р. Львівська обласна державна адміністрація нагородила дослідника почесною грамотою за особистий внесок у розробку економічної програми розвитку області; у 2003 р. Львівський національний університет імені Івана Франка присвоїв почесне звання “Науковець університету”; у 2005 р. Благодійна організація “Українська асоціація видавців і книгорозповсюджувачів” відзначила вченого грамотою за підручник “Історія економічної теорії”.

У 1993 р. Степана Миколайовича відзначено Американським біографічним інститутом “За відданість науці та вірність людським ідеалам” у царині “Видатного лідерства”, а Кембриджським міжнародним центром (Велика Британія) – до світового лідерства “П’ятсот перших” та обрано “Людиною року”. Крім того, за самовіддану працю професор С.М. Злупко нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, він є лауреатом премії НАН України імені М.І. Туган-Барановського, лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки.

Щодо характеристики наукової спадщини, життєвого й творчого шляху професора С.М. Злупка, доречним є термін “економічна україніка”, оскільки його науковий доробок об’єднав в єдине ціле дослідження з історії економіки України та світу, історії економічної думки України та світу, теорії національної економіки, економічного націоналізму та регінології. Трактуючи єдність людини і довкілля в контексті культури та загального соціального поступу, поєднуючи глибоке й ґрунтовне вивчення минулого як основи теперішнього з науковим моделюванням майбутнього (національної перспективи), вчений залишив після себе широкий простір для світоглядного

пізнання складних процесів і явищ розвитку національної економіки України на підставі використання еволюційно-генетичної та системної парадигм.

Життя та наукова творчість професора С.М. Злупка – це приклад натхненного служіння Україні, її народові та науці. Не буде перебільшенням і те, що світоглядна позиція Степана Миколайовича як людини, вченого і патріота відповідає його улюбленим рядкам з вірша “Декадент” геніального українського письменника, громадсько-го діяча і вченого Івана Франка:

*Який я декадент? Я син народа,
Що вгору йде, хоч був запертий в льох.
Мій поклик: праця, щастя і свобода,
Я є мужик, пролог, не епілог!*

Минуло вже п’ятнадцять років, як Степан Миколайович відійшов у вічність, але його новаторські ідеї та наукові починання не втрачають важливості й актуальності для консолідації українського суспільства та зміцнення державотворчого потенціалу нації. Наукова спадщина вченого і пам’ять про нього залишаються з нами як джерело наснаги для творчої праці заради майбутнього України.

О.В. Стефанишин,

*д-р екон. наук,
професор кафедри економіки України
Львівського національного університету імені Івана Франка,
просп. Свободи, 18, Львів, 79008, Україна,
email: olga.stefanyshyn@lnu.edu.ua,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8695-1189>,*

М.В. Кічурчак,

*д-р екон. наук,
професор кафедри економіки України
Львівського національного університету імені Івана Франка,
просп. Свободи, 18, Львів, 79008, Україна,
email: Marianna.Kichurchak@lnu.edu.ua,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1927-5704>*

O.V. Stefanyshyn,

*Dr. Habil. in Economics,
Professor of the Department of Economics of Ukraine,
Ivan Franko National University of Lviv,
18, prosp. Svobody, Lviv, 79008, Ukraine,
email: olga.stefanyshyn@lnu.edu.ua,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8695-1189>,*

M.V. Kichurchak,

*Dr. Habil. in Economics,
Professor of the Department of Economics of Ukraine,
Ivan Franko National University of Lviv,
18, prosp. Svobody, Lviv, 79008, Ukraine,
email: Marianna.Kichurchak@lnu.edu.ua,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1927-5704>*